

ПРОКУРАТУРА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ГЛАВЕН ПРОКУРОР

№ 1028/2016 г.

София, 22.04.2016 г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО № 3/2016 г.

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С определение от 22.03.2016 г. Конституционният съд на Република България е допуснал за разглеждане по същество искане на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на чл. 78, ал. 8 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК) и на чл. 161, ал. 1, изр. 3 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (ДОПК). С определението си Конституционният съд (КС) е конституирал и главния прокурор на Република България като заинтересована страна по конституционното дело, давайки възможност за предоставяне на писмено становище.

В съответствие с предоставената ми възможност, изразявам становище за неоснователност на искането. В него се защитава тезата, че оспорените разпоредби създават привилегирован режим за определени субекти – администрации, юридически лица и еднолични търговци, които са защитавани от юрисконсулти, като ги поставят в по-благоприятно положение, в сравнение с други лица – граждани и юридически лица, които не се представляват от юрисконсулти. Според вносителя на искането, така се позволява на една категория привилегировани лица да претендират и да им бъдат присъждани разноси в съдебните производства, които те не са направили, а това създавало противоречие с основни начала на Конституцията на Република България (КРБ). Не споделям схващането, че атакуваните норми са в противоречие с принципа на правовата държава (чл. 4, ал. 1 КРБ), с принципа на неприкосновеност на частната собственост (чл. 17, ал. 3 КРБ), с принципа за еднакви правни условия на стопанска дейност (чл. 19, ал. 2 КРБ) и нарушават принципа за равенство на страните в съдебния процес (чл. 121, ал. 1 КРБ). Аргументите ми са следните.

1. В чл. 71, ал. 1 ГПК е въведено правилото за задължително заплащане на такси и разноски. Според правната доктрина¹, отговорността за разноските по делото е правото на едната страна да иска и задължението на другата страна да плати разноските, направени от страната, в чиято полза съдът е решил делото. По този въпрос съдът не се произнася служебно, а само по молба на заинтересованата страна. По правило, отговорността за разноски се понася от страната, срещу която е постановено решението. Тази отговорност се явява своеобразна санкция за неоснователно предизвикания правен спор и инструмент за налагане на процесуална дисциплина. Отговорността за разноски е елемент на гражданско облигационно правоотношение, което произтича от самия процесуален закон и е уредено от него. Фактическият състав, който поражда това правоотношение, включва: а) неоснователно предизвикан правен спор, б) разноски, причинени от водене на дело по повод на този спор, в) съдебно решение, което потвърждава правното твърдение на претендиращия разноски и отхвърля правното твърдение на отговарящия за разноски. По своя характер, отговорността за разноски е обективна (невиновна).

2. В гражданското съдопроизводство страните могат да участват лично или да бъдат представлявани по пълномощие от лицата, посочени в чл. 32 ГПК. Един от възможните представители е юрисконсултът или друг служител с юридическо образование, чийто процесуалноправен статут е равнопоставен с този на адвоката. Поради това е без значение дали възнаграждението на процесуалния представител се следва по силата на договор за правна помощ, или по силата на служебно или трудово правоотношение. Отговорността за разноски произтича от неоснователно предизвикания правен спор, поради което не следва да бъде поставена в зависимост от начина, по който страната с право да ѝ бъдат присъдени разноски е била представлявана в процеса. Обстоятелството, че юридическото лице или едноличният търговец се представляват от юрисконсулт, а не от адвокат, не ги поставя в привилегировано положение при присъждане на разноските. Напротив, чрез нормата на чл. 78, ал. 8 ГПК са проведени заложеният в чл. 6, ал. 2 КРБ принцип за равенство на всички граждани пред закона и изискването, съдилищата да осигуряват равенство и условия за състезателност на страните в съдебния процес. След като адвокатското възнаграждение се включва в направените от страната по делото разноски, това трябва да се отнася и до юрисконсултското възнаграждение. Именно обявяването на оспорените разпоредби за противоконституционни би породило неравно третиране, тъй като на първо място, правото на присъждане на направените разноски за спечелилата делото страната би зависело от начина, по който се осъществява процесуално представителство, а на второ място – загубилата делото страна би била поставена в различно положение, според това, дали опонентът ѝ е бил представляван в съда от адвокат или от юрисконсулт.

3. Оспорвайки процесуалната норма на чл. 78, ал. 8 ГПК и чл. 161, ал. 1, изр. 3 ДОПК, вносителят на искането е изложил аргументи, че по правило следва да се присъждат само действително направените разноски, и в частност – само ефективно похарчените за защитата суми, като при това плащането следва да бъде доказано от претендиращата страна. Тази позиция е вярна, но аргументите

¹ Проф. Ж. Сталев, „Гражданско процесуално право“

в нейна защита не са релевантни към твърдяната противоконституционност на атакуваните процесуални норми.

Грамматическото тълкуване на чл. 78, ал. 1 ГПК всъщност сочи, че само доказано направените от страната разноски подлежат на присъждане. В чл. 78, ал. 1 ГПК се регламентира кои от вече заплатените разноски страната може да претендира в случаите на уважен неин иск, чл. 78, ал. 3 ГПК урежда възможност и за ответника да иска заплащане при отхвърляне на иска на вече направените от него разноски, а чл. 78, ал. 5 ГПК – възможност за намаляване на заплатеното прекомерно адвокатско възнаграждение. Следователно и сега процесуалният закон борави с присъждането на действително направени разноски и атакуваната норма на чл. 78, ал. 8 ГПК също е подчинена на това правило. От факта, че юридическото лице или едноличният търговец са представлявани в съдебното производство от юрисконсулт, който е в служебно или трудово правоотношение с представляваната страна, не могат априори да се черпят аргументи, че разноски за правна помощ по делото изобщо не са направени и няма какво да се присъжда, дори ако тази страна спечели делото.

Освен възможността по чл. 78, ал. 5 ГПК, процесуалният закон е уредил и задължението по чл. 80 ГПК за представяне на списък с направените разноски. Така всяка от страните може да прави възражения, дали действително са направени претендираните от другата страна като разноски разходи за правна помощ и прекомерен ли е техният размер, без значение дали процесуалното представителство се осъществява от юрисконсулт, или от адвокат. Решаването на този въпрос е от изключителните компетенции на съда, с оглед конкретиката на случая и не е нормативно предопределен – без оглед дали разноските са били направени действително, или не.

Изложените в искането аргументи, че атакуваните разпоредби допускат да се възлага заплащане на разноски, които в действителност не са направени, според мен, са резултат от превратно тълкуване на нормите на чл. 78, ал. 8 ГПК и на чл. 161, ал. 1, изр. 3 ДОПК. Грамматическото, логическото и систематичното тълкуване на чл. 78 ГПК не могат да обосноват такъв извод. Липсата на изрична уредба в ДОПК по отношение на присъждане само на действително заплатените разноски не съставлява празнота в закона и се преодолява със субсидиарното приложение на нормите на ГПК², където се съдържа такава уредба.

4. В съдебното производство по обжалване на ревизионен акт по ДОПК, при определяне на разноските, също се следва принципът, че присъждането на разноските се обуславя от резултата от оспорването – т.е. размерът на присъдените разноски зависи от уважената или отхвърлена част от жалбата – съответно за жалбоподателя и за ответника по жалбата. Въведено е ограничение за жалбоподателя по отношение на разноските за правна помощ – за един адвокат за всяка инстанция, а по отношение на административния орган – реципрочно ограничение – в размер до минималното възнаграждение за един адвокат.

Правният разум, залегнал в нормата на чл. 161, ал. 1 и 2 ДОПК, изисква да бъдат заплатени разноските на страната, в чиято полза е постановеният съдебен акт, от страната, за която оспорването е приключило неблагоприятно.

² Съгласно § 2 от Допълнителните разпоредби на ДОПК.

Задължението за разноси за страната произтича от неоснователно предизвикания правен спор и също не може да бъде поставено в зависимост от това, какво е процесуалното ѝ качество или как е била представлявана пред съда. За разлика от производството по издаване на административния акт, с оглед характера на материалното административно правоотношение на власт и подчинение, в съдебния процес страните имат равни процесуални права и съответно задължения. Оспорваната разпоредба на чл. 161, ал. 1, изр. 3 ДОПК (ДВ, бр. 94/2015 г., в сила от 01.01.2016 г.) също е подчинена на този принцип – на равенството на страните в съдебното производство и е в съответствие, а не в противоречие, с принципите на Конституцията – чл. 6, ал. 2 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията.

5. Аргументите, че атакуваните разпоредби противоречат на принципа на чл. 17, ал. 3 КРБ – за неприкосновеност на частната собственост, като последица от твърдяното привилегировано положение на юридическите лица, еднолични търговци и определени субекти от администрацията, са неубедителни.

Конституционният съд вече е имал възможност да се произнесе, че да се защитава неприкосновеността на частната собственост е конституционно задължение на законодателя, което се реализира чрез два основни способа: наказателноправен и гражданскоправен (Р № 15 от 21.12.2010 г. на КС по к.д. № 9/2010 г.). В искането се оспорва само ефективността на гражданскоправната закрила на частната собственост на гражданите и на някои юридически лица, от гледна точка на присъждането на разноси в съдебния процес, съпоставено с положението на публичноправните субекти, администрации и юридически лица, които се представляват от юрисконсулти. Както се отбеляза по-горе, основното задължение на законодателя е да гарантира в гражданското и административното съдопроизводство равни права и еднакъв достъп до правосъдие на всички страни – независимо дали става дума за граждани, за юридически лица или за публичноправни субекти. Това задължение е спазено с включването в обхвата на подлежащите на присъждане разноси на действително направените разходи за адвокатско и юрисконсултско възнаграждение и не може да се отстоява успешно, че е твърдяното нарушение на 17, ал. 3 КРБ.

6. В искането се твърди, че оспорваната норма на чл. 78, ал. 8 ГПК е в противоречие с принципа, регламентиран в чл. 19, ал. 2 КРБ, съгласно който „законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица еднакви правни условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотреба с монополизма, нелоялната конкуренция и защитава потребителя“. В подкрепа на тази теза се излагат отново съображения, че участието на юрисконсулт в съдебното производство създава привилегировано положение за представляваното юридическо лице или едноличен търговец и по този начин се създават предпоставки за злоупотреба от страна на юридически лица неоснователно да реализират приходи за сметка на загубилата делото страна чрез присъждането на юрисконсултско възнаграждение.

Конституционният съд многократно и от различни аспекти е разглеждал уредбата на чл. 19 КРБ и е подчертавал, че при упражняването на частната собственост всички правни субекти са равнопоставени (Р № 19 от 1993 г. по к.д. № 11/1993 г.) и следва да бъдат поставени при еднакви правни условия за

осъществяване на стопанска дейност. Този принцип не е и не би могъл да бъде нарушен с оспорваната разпоредба на чл. 78, ал. 8 ГПК. С чл. 19, ал. 2 КРБ дава принципна уредба на правните условия при осъществяването на стопанска дейност, като я брани от злоупотреба с монополизма, нелоялната конкуренция и гарантира защита на потребителя. Дейността по правораздаване не е стопанска дейност и равенството на страните и състезателното начало в съдопроизводството се гарантира от други норми на КРБ, с които оспорените разпоредби на ГПК и ДОПК не влизат в противоречие. Напротив, с тях са създадени максимални гаранции за равенство на гражданите, юридическите лица и едноличните търговци при участието им в гражданското и административното съдопроизводство. Единственият определящ критерий, в чия полза ще бъдат присъдени разноските по делото, е резултатът от същото, а не качеството на страната или на представляващия я. Участието на юрисконсулт в съдебното производство, като процесуален представител, не създава твърдяното привилегировано положение и по никакъв начин не означава различни правни условия за упражняване на стопанска дейност от юридическите лица и едноличните търговци.

С УВАЖЕНИЕ:

СОТИР ЦАЦАРОВ
ГЛАВЕН ПРОКУРОР